

Визнання комерційної заборгованості безнадійною: правові підстави та облікове відображення

Підстави для визнання заборгованості безнадійною

Податковий облік (ПКУ). Податковий кодекс України (ПКУ) визначає **безнадійну заборгованість** як заборгованість, що відповідає хоча б одній із встановлених ознак. Зокрема, до безнадійної належить заборгованість:

- **Сплив строку позовної давності.** Заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув встановлений Цивільним кодексом строк позовної давності (3 роки).
- **Відсутність майна у боржника (невдале стягнення).** Прострочена заборгованість фізичної або юридичної особи, не погашена внаслідок недостатності майна боржника, за умови, що вжиті заходи примусового стягнення не призвели до повного погашення боргу (підпункт “є” 14.1.11 ПКУ). Це якраз той випадок, коли кредитор виграв суд і відкрив виконавче провадження, але нічого не стягнуто.
- **Інші випадки.** Серед інших ознак – борг фізособи, яка померла і не залишила майна; борг осіб, визнаних судом безвісно відсутніми або померлими; прострочений понад 180 днів дрібний борг, недостатній за розміром для ініціювання банкрутства; борг, стягнення якого неможливе через форс-мажор (підтверджений Торгово-промисловою палатою) тощо. Окремо прямо згадано заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами або

ліквідованих як юрособи – такий борг також вважається безнадійним.

Бухгалтерський облік (П(С)БО та МСФЗ). В бухгалтерському обліку поняття безнадійної дебіторської заборгованості визначено Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 *“Дебіторська заборгованість”*. Згідно з п.4 НП(С)БО 10, *безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна заборгованість, щодо якої існує впевненість у її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності*. Тобто, окрім критерію давності, бухгалтерський стандарт оперує поняттям **“впевненості, що борг не буде повернено”**. Міжнародні стандарти фінзвітності (МСФЗ), зокрема МСФЗ 9, встановлюють аналогічний підхід: якщо за фінансовим активом немає обґрунтованих очікувань його повернення, він підлягає списанню як знецінений. Важливо, що П(С)БО не деталізує, які саме факти підтверджують “впевненість” чи “невпевненість” у погашенні – це питання професійного судження керівництва підприємства. На практиці ж найнадійнішою підставою визнати борг безнадійним є *документальне підтвердження* того, що борг стягнути неможливо (наприклад, документи про банкрутство боржника або акт державного виконавця про відсутність у нього майна). Якщо керівництво підприємства має достатні підстави вважати, що заборгованість не буде погашена, така дебіторка списується з балансу як безнадійна (п.11 НП(С)БО 10). При цьому в бухгалтерському обліку попередньо сформований резерв сумнівних боргів зменшується на суму списання; якщо резерву недостатньо – непокрита частина боргу відноситься на витрати звітного періоду.

Безрезультативне стягнення через ДВС: вимоги закону

У ситуації, коли боржник-юрособа не сплатив борг навіть після рішення суду і відкриття виконавчого провадження, ключовим є доказ, що **примусове стягнення виявилось безрезультатним**.

Підпункт “є” 14.1.11 ПКУ прямо охоплює такий випадок, але встановлює умову документального підтвердження факту недостатності майна боржника. Це підтвердження отримується на стадії виконання судового рішення. Відповідно до Закону України “Про виконавче провадження” №1404-VIII, якщо у боржника відсутнє майно, на яке можна звернути стягнення, і вжиті державним виконавцем заходи з розшуку майна не дали результату, виконавчий документ повертається стягувачу. Іншими словами, державний виконавець закінчує провадження у зв’язку з невиявленням у боржника активів: виноситься **постанова про повернення виконавчого документа** стягувачу, а також складається акт про відсутність/недостатність майна боржника (ч.2 ст.37 Закону про виконавче провадження).

Важливо розуміти, що повернення виконавчого документа через відсутність майна **не означає остаточного припинення зобов’язання боржника**, і не позбавляє кредитора права повторно пред’явити виконавчий лист у межах строку (як правило, протягом 3 років). Податкові органи довгий час трактували цю ситуацію досить формально. У індивідуальних податкових консультаціях 2020–2021 рр. податкова наполягала, що лише *повне завершення* виконавчого провадження підтверджує безнадійність боргу. Зокрема, якщо постановою про повернення виконавчого документа зазначено можливість повторного пред’явлення листа до виконання (що є стандартною нормою), податківці вважають, що примусове стягнення триває і підстав для визнання боргу безнадійним ще немає. Інакше кажучи, на думку ДПС, поки виконавче провадження формально не завершене і кредитор не вичерпав спроб стягнення, списувати борг як безнадійний рано.

Втім, судова практика стала на захист платників податків у таких ситуаціях. Суди зазначили, що ПКУ не містить вимоги про обов’язкове **“закриття”** виконавчого провадження саме як умови безнадійності – визначальною є сама *відсутність реального результату від заходів стягнення*. Приміром, Львівський окружний адміністративний суд у рішенні від 22.09.2020

(залишеному в силі апеляцією 04.02.2021) вказав, що податкова неправомірно ототожнює поняття “безрезультативності виконання” із поняттям “закриття провадження”, якого взагалі немає в законі. Суд зробив висновок, що для кваліфікації боргу як безнадійного за ознакою недостатності майна достатньо встановлення факту невиконання рішення через відсутність у боржника активів, *навіть якщо формально виконавче провадження ще може бути поновлене*. Таким чином, на практиці надійним шляхом є отримати від державного виконавця постанову про повернення виконавчого документа у зв’язку з відсутністю майна – цей документ слугуватиме основним доказом безрезультатності примусового стягнення.

Необхідні документи для підтвердження та списання

Щоб обґрунтувати списання боргу як безнадійного у фінансовому та податковому обліку, кредиторі слід зібрати пакет документів, що підтверджують підстави **безнадійності**. Для різних ситуацій набір документів може відрізнятися, але у випадку невдалого примусового стягнення боргу від юрособи потрібні:

- **Постанова державного виконавця про повернення виконавчого документа** стягувачу у зв’язку з відсутністю у боржника майна (з посиланням на п.2 ч.1 ст.37 Закону “Про виконавче провадження”). Бажано також акт державного виконавця про недостатність майна (складається у матеріалах виконавчого провадження). Ці документи підтверджують, що рішення суду не виконано з об’єктивної причини – у боржника нема активів для стягнення.
- **Рішення суду** про стягнення заборгованості з боржника. Наявність рішення суду, яке набрало законної сили, саме по собі підтверджує реальність боргу та вчинення всіх юридичних дій для його стягнення. Якщо боржник визнаний

банкрутом – відповідна постанова господарського суду про банкрутство; якщо юрособа ліквідована – рішення (наказ) про ліквідацію і витяг з ЄДР про державну реєстрацію припинення боржника.

- **Документи внутрішнього обліку кредитора.** Підприємству необхідно оформити рішення керівника про списання дебіторської заборгованості (наказ або розпорядження). До наказу додаються результати інвентаризації розрахунків (акт інвентаризації, де зафіксовано прострочений борг) та бухгалтерська довідка щодо списання безнадійної дебіторської заборгованості. У довідці бухгалтер обґрунтовує причини списання і наводить перелік підтвердних документів (судове рішення, постанова ДВС тощо). Саме на підставі таких первинних документів борг виключається з активів балансу.

Примітка: Залежно від природи боргу можуть знадобитися й інші підтвердження. Наприклад, при смерті боржника-фізособи – свідоцтво про смерть та документ від нотаріуса про відсутність спадкового майна; при форс-мажорних обставинах – сертифікат Торгово-промислової палати про форс-мажор; при прощенні боргу – додаткова угода або заява про прощення боргу тощо. Податківці прямо наголошують: для коректного податкового списання потрібна документальна доказова база (акти, рішення суду, ліквідаційні документи тощо). Без належних документів списаний борг може розцінюватися податковим органом не як безнадійний, а як, наприклад, добровільно прощений (безповоротна фінансова допомога), що має інші податкові наслідки.

Роз'яснення контролюючих органів і практика

Позиція ДПС. Податкові органи у своїх роз'ясненнях детально описують критерії безнадійної заборгованості та порядок

податкового обліку її списання. В контексті примусового стягнення ДПС наразі погоджується, що борг можна визнати безнадійним за ознакою *«недостатність майна боржника»* за наявності постанови виконавця про повернення виконавчого документа стягувачу після безрезультатного виконання. Це відображено, зокрема, в ІПК ДПС №2906/ІПК/99-00-21-02-02-06 від 26.07.2021 (виданій після відповідного судового рішення), а також у роз'ясненнях на офіційних ресурсах ДПС. Водночас податкова зазначає, що якщо провадження не завершено остаточно (повернення виконавчого документа містить можливість повторного пред'явлення), підстав для списання боргу ще немає. Отже, для уникнення спорів із ДПС бажано отримати від виконавчої служби документ, який підтверджує *безрезультатність стягнення* (як описано вище).

Роз'яснення Мінфіну. Міністерство фінансів України у 2018 році надало узагальнюючу податкову консультацію щодо безнадійної заборгованості (наказ МФУ №400 від 03.04.2018). У ній Мінфін однозначно підтвердив, що достатньою підставою для визнання боргу безнадійним за ознакою спливу позовної давності є сам факт спливу цього строку – незалежно від того, чи вживалися кредитором заходи стягнення боргу. Тобто кредитор після закінчення 3 років має право списати дебіторку як безнадійну без необхідності подавати в суд. Щодо критерію *«недостатність майна»* (пп. "є"), окремих узагальнюючих консультацій Мінфін не випускав, однак він погоджується з податковою службою в тому, де вирішальне значення має саме етап виконавчого провадження як заключної стадії захисту права кредитора. Позиція контролюючих органів зводиться до вимоги максимально можливого документального підтвердження безнадійності. Дотримання цих вимог та наявність необхідних документів дозволяє кредитору правомірно відобразити списання безнадійної заборгованості у бухобліку і зменшити фінансовий результат до оподаткування на суму такого боргу (через додаток РІ декларації з податку на прибуток).

Висновок: Комерційна заборгованість може бути визнана

безнадійною і списана, якщо вона відповідає критеріям, встановленим законом. У випадку непогашення боргу після рішення суду ключовою підставою є документально підтверджена безрезультативність примусового стягнення (постанова ДВС про повернення виконавчого документа тощо). Для обґрунтування списання необхідно мати належний пакет документів, а списання в обліку здійснюється відповідно до стандартів (НП(С)БО або МСФЗ) з урахуванням податкових різниць (якщо застосовуються). Офіційні роз'яснення ДПС та практика свідчать: за наявності всіх підтвердних документів списання боргу визнається правомірним і не призведе до податкових ризиків для кредитора. При відсутності ж таких документів або передчасному списанні можливі спори з податковими органами, розв'язання яких, за потреби, доведеться шукати в судовому порядку.

□ Маєте схожий випадок або сумніви щодо власних дій?

Команда **“Вікторія”** готова надати оперативну, істотну інформацію – професійно, ґрунтовно, до результату.

Заповніть форму зворотного зв'язку для швидкого зв'язку.
Збережіть свої нерви, здоров'я, час та кошти.

Ваше ім'я (обов'язково)

Ваш email (обов'язково)

Ваш номер телефону (обов'язково)

Ваше повідомлення

Наші контакти:

Номери телефонів: +38(050)-404-87-30; +38(098)-793-77-77,
електронна пошта: office@vg.ua

Група Компаній Вікторія

Інвентаризація в підприємця. Думка фіскального органу

Як відомо, окремого порядку інвентаризації товарно-матеріальних цінностей для підприємців не існує по теперішній час. Зокрема, відсутні нормативні вказівки на порядок організації, строки, вимоги до документального оформлення тощо. Однак, Податковий кодекс України має чіткі вказівки на те, що у платників податків (в т.ч. фізичних осіб-підприємців) можуть бути проведені інвентаризації ТМЦ. Яким чином тоді **підприємцю** провести інвентаризацію, якщо порядок інвентаризації не встановлено?

Думка фіскальної служби (якщо узагальнити): *хоча порядку окремо для ФОП не встановлено, це не заважає підприємцю використати той же порядок, що використовується юридичними особами.*

Роз'яснення ДФС України від 24.05.2016р.
№5371/К/99-99-13-04-02-14 додається нижче.

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
(ДФС)

Львівська пл., 8, м. Київ-53, МСП 04655, тел.: (044) 272-51-59, факс: (044) 272-08-41
www.sfs.gov.ua; e-mail: kabmin_doc@sfs.gov.ua, gromada@sfs.gov.ua Код ЄДРПОУ 39292197

24.05.2016 № 6341 /99-99-13-04-02-14 На № 8/001195 від 28.04.2016

Кожевніков Л.С.
а/с 522,
м. Чернівці,
58001

Про надання
податкової консультації

Державна фіскальна служба України розглянула лист від 28.04.2016 № 8/001195 стосовно надання податкової консультації щодо нормативно-правових актів, якими передбачено оформлення фізичною особою - підприємцем, який здійснює господарську діяльність на загальній системі оподаткування з використанням реєстратора розрахункових операцій, інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей (далі – ТМЦ), коштів, зняття залишків ТМЦ, готівки, та, керуючись статтею 52 Податкового кодексу України (далі – Кодекс), повідомляє таке.

Податкова консультація - допомога контролюючого органу конкретному платнику податків стосовно практичного використання конкретної норми закону або нормативно-правового акта з питань адміністрування нарахування та сплати податків чи зборів, контроль за справлянням яких покладено на такий контролюючий орган (підпункт 14.1.172 пункту 14.1 статті 14 Кодексу).

Податкова консультація має індивідуальний характер і може використовуватися виключно платником податків, якому надано таку консультацію (пункт 52.2 статті 52 Кодексу).

Статтями 6 та 19 Конституції України визначено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові

особи діють у межах повноважень та способів, визначені Конституцією України та законами України.

Законодавчим актом, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, визначає їх порядок адміністрування, права та обов'язки платників податків і зборів, компетенцію контролюючих органів, повноваження та обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства є Кодекс.

Право на проведення контролюючими органами відповідно до законодавства перевірок і звірок платників податків (крім Національного банку України), у тому числі після проведення процедур митного контролю та/або митного оформлення, передбачено підпунктом 20.1.4 пункту 20.1 статті 20 Кодексу.

Порядок, підстави та особливості проведення контролюючими органами перевірок платників податків встановлені главою 8 Кодексу.

Згідно з підпунктом 20.1.9 пункту 20.1 статті 20 Кодексу контролюючі органи мають право вимагати під час проведення перевірок від платників податків, що перевіряються, проведення інвентаризації основних засобів, ТМЦ, коштів, зняття залишків ТМЦ, готівки.

Відповідно до вимог наказу Міністерства фінансів України від 14.03.2013 № 395 (zareestrovaniy в Міністерстві юстиції України 12 квітня 2013 року за № 607/23139), яким затверджено Порядок оформлення результатів документальних перевірок щодо дотримання податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, платниками податків - фізичними особами (далі – Порядок), загальні положення акта (довідки) документальної планової перевірки (відповідні додатки до загальних положень) повинні містити, зокрема, інформацію про:

наявність у платника податків засобів виробництва та транспортних засобів, які використовуються (знаходяться у платника податків з метою використання) у процесі провадження діяльності, у тому числі орендованих, ТМЦ, коштів на поточних рахунках (у разі наявності) (частина тринадцята підпункту 2.3.1 пункту 2.3 розділу II Порядку);

проведені обстеження приміщень, територій (крім житла громадян), що використовуються для одержання доходів чи пов'язані з утриманням об'єктів оподаткування, у тому числі зняття залишків ТМЦ, готівки (у разі їх проведення) (частина чотирнадцята підпункту 2.3.1 пункту 2.3 розділу II Порядку).

На сьогодні діючим законодавством не визначено для фізичних осіб - підприємців окремого нормативно-правового акту щодо оформлення результатів інвентаризації.

Перший заступник Голови

С.В. Білан

Форма акту інвентаризації обсягів залишку пального, чинна станом на 05.04.2016р.

Форма акту інвентаризації обсягів залишку пального, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 25 лютого 2016 року №219.

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12 березня 2016 року за № 377/28507.

Завантажити: Акт

Інвентаризація основних засобів станом на 01.04.2011 року

Інвентаризація основних засобів станом на 01.04.2011 року – кваліфіковано та з мінімальними податковими ризиками

Компанія «Вікторія» пропонує нову послугу – супроводження та кваліфіковане оформлення наслідків інвентаризації основних засобів у відповідності до Перехідних положень Податкового кодексу, трансформації основних фондів в основні засоби; роз'яснення податкового обліку та амортизації основних засобів після 01.04.2011р., перенесення результатів інвентаризації в декларацію про прибуток за 2 квартал 2011р.

Настійно рекомендуємо Вам звернутися за допомогою до фахівців

компанії «Вікторія», які мають значний досвід роботи в сфері здійснення подібних робіт. Це дозволить охопити всі ключові моменти процедури та здійснити перехід в найкоротші терміни, з мінімальними податковими ризиками та фінансовими втратами.

Компанія «Вікторія» працює на міжрегіональному рівні, тому виїзд у відрядження для наших співробітників не є складністю. Крім того, послуги можуть бути надані дистанційно: консультування, підготовка, аналіз документів, тощо.

За більш детальною інформацією та для замовлення послуги звертайтеся:

за тел.: +380503740727

та e-mail: barabanova@victoria-outsourcing.com

контактна особа: Наталя Барабанова, – директор Департаменту аудиту Універсальної правничо-фінансової компанії «ВІКТОРІЯ».